

Mikko Mäkinen:

Heikki Savolainen (1907–1997), lääkintöneuvos, liikuntatieteiden kunniatohtori, voimistelunopettaja

Olympiavoittaja Heikki Savolainen on yksi kaikkien aikojen menestyneimmistä telinevoimistelijoista, jonka huippu-ura kesti yhteensä 24 vuotta eli kuusi olympiadia. Hän tuli tunnetuksi niin voimisteluosuutustensa puhtaudesta ja huolellisesta valmistautumisestaan arvokilpailuihin kuin esimerkillisistä elämäntavoistaan. Uransa ohessa hän toimi lääkärinä sekä puolustusvoimien että Kajaanin kaupungin palveluksessa. Savolaiselle myönnettiin liikuntakulttuurin ja urheilun suuri ansioristi 1966.

Heikki Savolainen sai kipinänsä liikunnalliselle elämäntavalleen jo nuorena omasta lähipiiristään. Isä-Otto oli tiukka raittiusmies, mutta urheiluharrastuksille suojea, ja kulki kertoman mukaan vielä ikääntyneenäkin 100–200 kilometrin matkoja pyörällä työmaalta toiselle. Heikkiä luonnehdittiin lapsena alikuntoiseksi, mikä kannusti yrittämään koulun voimistelutunneilla. Vanhin veli Vilho lupasi kansakouluikäiselle Heikille pienen rahapalkkion, mikäli tämä sai tehtyä kotitekoisella rekillä kipin. Näin myös tapahtui. Otto Savolainen tilasi kotiinsa myös Suomen Urheilulehden vuosikerrat, joita veljekset isän ohella lukivat innokkaasti.

Joensuun oppikoulun lyseon voimistelunopettajana toimi vuosina 1912–1919 nimekäs K. E. Levälahti, mikä vaikutti voimisteluharrastukseen seutukunnalla. Lyseossa oli myös sen mukaan nimetty urheiluseura, jonka jäseneksi päästäkseen oli osattava haarahyppy, mahapotku, heilahdus olkaseisontaan nojapuilla sekä kippi rekillä. Savolainen läpäisi tämän ”pääsykokeen” 15-vuotiaana. Voimistelun lisäksi hän oli lahjakas myös yleisurheilussa, mikä kuuluikin olennaisena osana hänen harjoitusohjelmaansa. Savolaisen lapsuudenidoli, saksalainen voimisteluvallmentaja Rudolf Kobs vieraili Joensuussa 1923 ja valoi uskoa nuorukaisen voimistelijanlahjoihin. Vuotta myöhemmin, Pariisin olympiakisojen alla Savolainen voittikin ensimmäiset kansalliset kilpailunsa Joensuussa.

Hän oli nuorten Suomen mestari 1926 ja vuosi tämän jälkeen vastaleivottuna ylioppilaana yleisen sarjan voittaja.

Savolaisen olympiaura alkoi Amsterdamin kisoista 1928, joihin hän valmistautui suorittaen samalla asevelvollisuuttaan. Upseerikokelas Savolainen joutui anomaan lupaa päästä viiden viikon valmennusleirille puolustusvoimain komentajalta, itseltään Aarne Sihvolta. Amsterdaminissa hän ylsikin yllättäen pronssille hevosella ja oli yleiskilpailun neljäs. ”Hevos-Heikin” mitali oli samalla herättävä signaali suomalaiselle voimistelulle, joka klassisesta statuksestaan huolimatta poti hienoista alemmuuskompleksia etenkin mainetta niittäneisiin yleisurheilijoihin nähden. Vanhakantainen rytmivoimistelu ja lingiläinen oppisuunta alkoi väistyä saksalaisperäisen taito- ja telinevoimistelun tieltä.

Syksyllä 1928 Savolainen aloitti opintonsa Helsingin yliopiston voimistelulaitoksella ja perehtyi samalla lääketieteeseen. Opiskelujen ohella hän harjoitteli säännöllisesti ja toimi Ivar Wilskmanin perustaman Ylioppilasvoimistelijoiden puheenjohtajana 1930–1934. Huippuvuotenaan 1931 Savolainen voitti ensiksi Venetsian kansainvälisillä voimistelujuhilla yleiskilpailun, hevosen ja nojapuut, sekä vielä yleiskilpailun maailmanmestaruuden Pariisissa. Kumpaakin kisamatkaa varjosti Voimisteluliiton krooninen rahapula, ja ulkomaille päästiin vasta yksittäisten lahjoittajien avustusten ansiosta. Pariisin maailmanmestaruus ratkottiin ajan käytäntöjen mukaisesti 15-ottelussa, jossa ohjelmaan kuului varsinaisten telinevoimisteluliikkeiden lisäksi esimerkiksi sadan metrin juoksu, kuulantyyntö, korkeushyppy sekä köydellä kiipeäminen. Lyhyestä valmistautumisajasta huolimatta monipuolinen Savolainen suoriutui kilvassa parhaiten Tsekkoslovakian Alois Hudecin jäädessä hopeasijalle. Tsekkoslovakian edustajat jättivät Savolaisen köydelläkiipeämisestä protestin, johon Suomen Ranskan-konsuli Kaarlo Brusin reagoi vastaprotestilla. Neljän kuukauden jälkeen mestaruus ratkaistiin lopulta Savolaisen hyväksi, mutta protesti ja vilpillisesti toimineet arvostelutuomarit jättivät tahtuneeseen huonon sivumaun.

Los Angelesin olympialaisissa Savolainen vahvisti asemaansa kansainvälisellä huipulla kahmien kaikkiaan neljä mitalia, yhden hopean ja kolme pronssia. Berliinissä 1936 hän jäi yleiskilpailun yhdeksänneksi, mutta Suomen joukkue ylsi pronssille. Näihin aikoihin kansainvälisissä

voimisteluympyröissä käytiin tiukahkoa kädenvääntöä lajin yhtenäisemmistä linjauksista ja arvosteluperusteista. On todettu, että Savolainen ja muut suomalaishuiput kärsivät useissa arvokisoissa tuomareiden asiantuntemattomuudesta tai jopa suoranaisestä vilpistä, mutta Berliinin tapauksessa Savolaisen sijoitusta ei ratkaissut niinkään tuomaripeli, vaan hänen oma kuntonsa. Suomen joukkueen menestys ei levännyt pelkääntään Savolaisen varassa, sillä nuori Ale Saarvala voitti rekillä kultaa. Savolaisen vaimon Aunen setä, Urho Karhumäki, saavutti niin ikään kultamitalin taideolympialaisten epiikka-sarjassa teoksellaan Avoveteen.

Voimistelunopettajaksi jo 1931 valmistunut Savolainen päätyi lyhyen Vaasan-visiitin jälkeen Vierumäen urheiluopistoon opettamaan anatomiaa, fysiologiaa, voimistelua ja yleisurheilua. Häntä kiinnosti kuitenkin eniten urheilulääketiede, josta hän ammensi oppia Berliiniin ja Budapestiin suuntautuneilla opintomatkoillaan. Syyskuussa 1939 hän valmistui lääkäriksi, ja joutui vähän tämän jälkeen komennetuksi Ilomantsiin. Koko talvisodan ajan hän toimikin pataljoonansa nuorempana lääkärinä ja rauhan tultua jäi puolustusvoimien palvelukseen, kun virkasuhde Vierumäen opistolla päättyi. Savolaisen suomalaisista kilpakumppaneista ja ystävistä kaatuivat talvisodassa Mauri Noroma, Yrjö ”Jyrä” Nykänen sekä äärimmäisen lahjakas Markku ”Make” Uosikkinen. Lääkintämajuriksi 1941 ylennetty Savolainen palveli jatkosodassa rykmentinlääkärinä (JR 4) sekä kenttäsairaalan päällikkölääkärinä. Sodan jälkeen hän toimi jonkin aikaa Santahaminan Kadettikoulussa sekä yliopiston voimistelulaitoksen opettajana, mutta siirtyi 1946 Kajaaniin kaupunginlääkäriksi.

Kajaanissa riitti vatsahaavasta hitaasti toipuvalle Savolaiselle työskä, ja 15 tunnin työpäivät eivät olleet harvinaisia. Urheilu-uransa jo henkisesti lopettanut olympiavoittaja innostettiin uudestaan valmennusleireille, koska sota oli verottanut huippujen rivejä. Syksystä 1947 seuraavaan kesään asti Savolainen hoiti raskasta lääkärin virkaansa, mitä pahensi Kajaanissa riehunut lavantautiepidemia. Työnsä ohessa hän harjoitteli Lontoon olympialaisia varten, kävi leireillä ja erilaisissa katsastuskilpailuissa. Lontoon kisat olivat lopulta suomalaisvoimistelijoille suurta juhlaa, sillä Suomen joukkue kahmi kaikkiaan 10 mitalia, joista kuusi kultaista. Itseään jo vanhana pitänyt Savolainen palkittiin pitkäaikaisesta uurastuksestaan kahdella kultamitalilla (hevonen ja joukkuekilpailu).

Kilpailu hevosen mestaruudesta muodostui varsin yllätykselliseksi, kun Savolainen, Paavo Aaltonen sekä Veikko Huhtanen saivat kaikki suorituksestaan pisteet 38,70 ja sijoittuivat kolmestaan jaetulle ykköstilalle.

Lontoon jälkeen Savolainen ”tokaisi” voimistelujensa olevan nyt voimisteltu, vaikka osallistuikin vielä 1950 Baselin MM-kisoihin. Tulevat Helsingin olympialaiset alkoivat kuitenkin kiehtoa häntä, ja lopulta hän luisti aiemmasta ilmoituksestaan. Urheilijana sekä lääkärinä Savolainen halusi kokeilla käytännössä, miten 44-vuotias mies pärjäisi olympianäyttämöllä. Tapansa mukaan huolellisesti valmistautunut Savolainen sai kaksi viikkoa ennen kisojen alkua kuulla kunniatehtävästään, eli olympiavalan vannomisesta. Tämän tehtävän hän myös hoiti kunnialla läpi, ja saavutti lisäksi voimistelumitalin viidensissä perättäisissä olympialaisissa.

Uransa päätyttyä Savolainen vetäytyi takaisin Kainuun rauhaan harjoittamaan kaupunginlääkärin tointa. Muutoin poliittisen vaikuttamisen ulkopuolelle jättäytynyt olympiavoittaja valittiin 1961 Urho Kekkosen vaaliliiton valitsijamiesehdokkaaksi, mikä noottikriisin jälki-kuohuissa herätti hieman ristiriitaisen vastaanoton. Eläkkeelle Savolainen jäi 1971, mutta hoiti silti yksityistä vastaanottoa aina 90-luvulle asti.

Savolaista pidettiin jo hänen elinaikanaan eräänlaisena amatööriurheilijan perikuvana. Hän oli itse amatööriydestään ylpeä, eikä missään vaiheessa laskenut urheilua ammatiksi. Urheilusta ei saanut muodostua elämän pääsisältöä, vaikka se velvoittikin yksilön noudattamaan esimerkiksi, sääntöjen ja ennen kaikkea raittiin elämäntavan normeja. Suurin osa Savolaisen saavutuksista osui aikaan, jolloin korkean moraalin urheilijasankarit olivat yhteiskunnan kasvatuksellisia esikuvia, ja tästä ”roolista” hän ei milloinkaan suostunut täysin luopumaan. Uusien lajien ja voimistelun muutoksen suhteen Savolainen oli tiukka konservatiivi: itämaiset kamppailulajit saivat mestarilta tyrmäyksen, ja golfia hän piti lähinnä ulkoiluna. Arvovaltaisen SVUL:n ei ollut syytä haaskata resurssejaan moisiin.

Jos ”Hevos-Heikkiä” verrataan häntä kymmenen vuotta vanhempaan Paavo Nurmeen, oli jälkimmäinen kansainvälisillä areenoilla mainetta kerännyt ja rahapalkintoja avoimesti vastaanottanut juoksijalegenda, kun taas Savolainen pitkälti kansallisesti tunnettu aatteen mies. Nurmen ja muiden juoksijoiden suoritusten katsottiin julkisuudessa il-

mentävän suomalaista kestävyttä ja sisua; voimistelu on sen sijaan klas-
sisena arvostelulajina alati jäänyt vähemmälle huomiolle.

Savolainen katsoi rahan turmelevan urheilun ihanteet, mutta yl-
lättäen edusti dopingin suhteen hieman vastakkaista kantaa. Martti
Vainion Los Angelesin olympialaisissa tapahtuneen dopingkäryn jäl-
kikuohuissa tehdyssä haastattelussa Savolainen ei suinkaan vaatinut do-
pingvalvonnan ehdotonta tiukentamista, vaan antoi ymmärtää, että sen
käyttö voitaisiin jopa sallia terveyden vaalimiseksi. Lääkärinä hän tiesi
dopingaineista enemmän kuin julkisuudessa haluttiin kertoa, ja mainitsi
esimerkiksi SM-tason hiihtäjien käyttäneen aiemmin metamfetamiini-
valmiste pervitiiniä, jota puolestaan jaettiin jatkosodassa kaukopartio-
miehille ja lentäjille. Savolainen tutustui 1934 Saksan ja Unkarin urhei-
lulääkäritoimintaan, ja ehdotti jo tuolloin samantyyppisen järjestelmän
omaksumista myös Suomessa.